

KARAKTERISTIKE POČINITELJA I ŽRTAVA, TE SITUACIJA KAZNENOG DJELA SILOVANJA

Davorka Martinjak

MUP RH

Ravnateljstvo policije

Uprava kriminalističke policije

Odjel općeg kriminaliteta

Odsjek maloljetničke delinkvencije

SAŽETAK

Namjera istraživanja problematike silovanja je da se sa kriminalističkog i kriminološkog stanovišta rasvijetle aspekti koji do sada nisu bili istraživani u našoj zemlji. Naime, sa stanovišta kriminalistike, istraživanjem se predviđaju dobiti pokazatelji koji bi se mogli koristiti u dijelu učinkovitijeg otkrivanja počinitelja, prikupljanja dokaza, te uspješnijeg vođenja kriminalističke obrade. Nadalje, u kriminološkom dijelu očekuje se da će dobiveni pokazatelji doprinijeti napretku u izradi korisnih programa samozaštite žrtve, te općenito prevenciji ove vrste kriminaliteta.

U članku je problem silovanja prikazan kroz razne oblike definiranja i kaznenopravnog poimanja, te stavove i mitove vezane uz silovanje. Također, daje se pregled nekoliko istraživanja stranih autora vezanih uz karakteristike žrtve i počinitelja, uzroke nastajanja pojave, te primjeri preventivskih aktivnosti.

Ključne riječi: silovanje, prevencija

1. UVOD

Namjera istraživanja problematike seksualnih delikata je da se sa kriminalističkog i kriminološkog stanovišta rasvijetle aspekti koji do sada nisu bili izučavani u našoj zemlji. Do sada je u našoj literaturi nekoliko autora objavljivalo rezultate istraživanja iz domene problematike seksualnih delikata, međutim ta su istraživanja rađena bilo klinički ili na uzorku koji je obrađivao deskriptivno, dok bi ovo istraživanje bilo utemeljeno na velikom broju konkretnih slučajeva seksualnog nasilja. Iz domaće literature je vidljivo da su se Modly (1996) i Dujmović (1986) bavili kriminalističkim aspektima kaznenog djela silovanja, Pospišl Završki (1983) bavila se viktimološkim spoznajama o žrtvama silovanja, dok su autori Šuperina i Garačić (2000). U stranoj literaturi znatno je veći broj autora koji su se bavili empirijskim istraživanjima, primjerice kriminalističkim i kriminološkim dijelom seksual-

nih delikata, tako su i rezultati do kojih su došli daleko ispred onih koji postoje kod nas. Primjerice, Thompson i dr. (1999) radili su istraživanje o ulozi samozaštite i pružanja otpora, te su utvrdili da je vjerojatnost da će žrtva biti povrijeđena tijekom silovanja manja ako se žrtva brani. Nadalje, Crown (2000) iznosi rezultate istraživanja koji nisu potvrdili hipotezu da je uzrok silovanja od strane nepoznatog počinitelja njegova psihička patologija, te da postoje razlike između uzroka nastajanja silovanja s obzirom na međuljudske odnose između žrtve i počinitelja. Pino (1999) kroz provedena istraživanja došao je do rezultata koji upućuju da su muškarci i žene najčešće silovani u urbanim sredinama, silovatelji su najčešće bijelci stariji od 18 godina, te su podjednako izloženi povredama.

Ovih nekoliko primjera stranih istraživanja ukazuje koliko praznina i neistraženih područja postoji u domaćoj literaturi u rečenoj problematici. Upravo iz potrebe da se rezultatima istraživanja

koje predlažemo pokriju manjkavosti u neznanju, usporede rezultati sa stranim već dobivenim rezultatima, dobit će se i višestruka korist. Naime, sa stanovišta kriminalistike prevedamo da bismo istraživanjem dobili pokazatelje koji bi se mogli koristiti u dijelu učinkovitijeg otkrivanja počinitelja, prikupljanja dokaza, općenito, dobili bi se rezultati koji bi pridonijeli uspješnijem vođenju kriminalističke obrade kod kaznenih djela silovanja. Nadalje, i u kriminološkom dijelu očekujemo napredak jer bi rezultati našeg istraživanja mogli pridonijeti izradi korisnih materijala za žrtve u smislu prevencije, zatim rasvjetljavanja, odnosno prepoznavanja rizičnih situacija, te osnivanja programa socijalnog marketinga (edukacije, promidžbeni materijali, i sl.) za podizanja razine svijesti o potrebi i načinima provođenja samozaštite kod građanstva.

1.1. Definicije

Raznolikost definiranja problema seksualnih delikata upućuje na njegovu složenost koja zahtijeva kompleksan pristup izučavanja istog. Pojam seksualnih delikata u definiranju različiti autori vežu ovisno o motivima, načinu izvršenja, karakteristikama počinitelja, a ponekad su u definiranju rečenog pojma još uvijek prisutni mitovi vezani za spolnost.

Tako grupa autora (Hunter i dr., 1997) seksualni napad definira kao čin nasilja u kojem je spolni odnos iskorišten kao oružje.

U sličnoj definiciji (www.danet.org) u kojoj je osnova problema seksualnih delikata nasilje, navodi se da je seksualno nasilje bilo koji čin seksualne prirode kojim se lomi povjerenje i sigurnost žrtve. Pojam seksualnog nasilja uključuje silovanje, rodoskrvnuće, seksualno zlostavljanje djece, ritualno zlostavljanje, silovanja poznanika, bračno ili partnersko silovanje, seksualno uznemiravanje, iskorištavanje i voajerizam. Seksualni napadi su nasilnička ponašanja, gdje je spolni odnos iskorišten kao oružje. Rečeni napadi su primarno motivirani srdžbom ili potrebom za kontrolom, dominacijom ili ponižavanjem žrtve.

Uglavnom većina definicija seksualnih napada uključuje nasilje kao osnovni element pojma silovanje, a različitosti se očituju u definiranju načina izvršenja, motiva, počinitelja i dr.

Pojedine definicije pozitivno naglašavaju status žrtve i neutraliziraju odnos žrtve i počinitelja, i njihov spol, čime se dobilo na proširenju zaštite seksualnog integriteta žrtava.

Seksualni napad je bilo koji oblik nasilne seksualne aktivnosti koji obuhvaća sva neželjena seksualna ponašanja rangirana od maženja do penetracije. Seksualni napad je kazneno djelo i kada žrtva

poznaje napadača, kada se ne brani od napadača, kada je imala spolne odnose s počiniteljem i prije napada, ili kada je pod utjecajem alkohola, droge ili bez svijesti (Petter, 1998).

Poseban naglasak na stanje žrtve u svojoj definiciji daje Cown (2000) koja navodi da je silovanje neželjena seksualna penetracija od strane adolescenta ili odrasle osobe, učinjena uporabom sile ili prijetnje tjelesnim povredama, te u stanjima kada žrtva nije sposobna dati pristanak, primjerice, psihička bolest, mentalna retardacija ili intoksikacija.

Da još uvijek postoje stavovi suprotni prethodno navedenim, utemeljeni na tradicionalno usvojenim mitovima o spolnosti, govori Kilpatric (2000) koji naglašava da je još uvijek velik broj ljudi vjeruje da se silovanje događa u okolnostima kada nepoznati napadač upotrebom sile napadne odraslu ženu. Prema ovoj definiciji dječaci ili muškarci ne mogu biti žrtve silovanja, djevojčice i adolescentice također; nadalje, nitko ne može biti silovan od poznate osobe ili prisiljen na oralni ili analni seksualni odnos.

Kritiku definiciji "silovanje je neželjena seksualna penetracija od strane muškog napadača", daje (America Academy of Pediatrics, 1994) koji ipak naglašavaju da su mnoge države napustile ovaj koncept i neutralizirale spol napadača, te su silovanja od strane poznanika također uvrstili su ponašanja kvalificirana kao seksualni delikt.

1.2. Učestalost pojave

Statistički prikaz pokazatelja o učestalosti pojave seksualnog nasilja u RH i svijetu nemoguće je uspoređivati zbog mnogih različitosti, primjerice omjer broja stanovništva u odnosu na broj počinjenih kaznenih djela, tako da su navedeni pokazatelji izneseni isključivost s ciljem uvida u opsežnost pojave. Naglašavamo, da se kod ove vrste kriminaliteta mora imati u vidu činjenica da je "tamna brojka" silovanja izuzetno visoka zbog neprijavljanja, koje je vezano na niz neugodnih okolnosti koji prate žrtvu nakon izvršenja samog čina silovanja.

Iz skupine kaznenih djela protiv spolne slobode i spolnog ćudoređa opisanih u Glavi XIV Kaznenog zakona RH (1998) u godini 1999. obrađeno je 480 kaznenih djela, što je za 140 ili 40,9 % više nego prethodne godine. Najčešća su silovanja, kojih je zabilježeno 94 (prethodne godine 88), u a pokušaju je ostalo 23 (1998. 33 pokušaja) ili 36,2%. Za silovanja i pokušaje silovanja prijavljeno je 74 osoba, među kojima je 6 povratnika ili 8,1 %.

Promatrajući starosnu strukturu oštećenih osoba silovanjem, najzastupljenije su osobe između 18 i 39 godina, a značajan udio od 24,5 % pripada maloljetnim osobama.

Za skupinu ostalih kaznenih djela iz rečene Glave, prijavljeno je 280 osoba (prethodne godine 235) što je za 45 ili 19,1% više, od kojih je 23 ili 8,2% maloljetnika (prethodne godine 10,2%), 14 ili 5,0% mladih punoljetnika (1998.1%). Povratnika je bilo 16 ili 5,7% (Godišnje izvješće, 2000, MUP RH).

Pokazatelji koje iznose američki autori govore da je 1992. godine objavljeno da je mjesečno preko 55000 američkih žena silovano, a oko 1800 dnevno (Stop Violence Against Women, 1994.).

Isto tako detaljan statistički prikaz daju Hunter i dr. (1997) koji navode da se u SAD-u 1.3 silovanja odraslih žena događa svake minute, dok se u jednom satu događa 78, a ukupna brojka za godinu dana iznosi 683,000 silovanja. Jedan od šest dječaka i jedna od četiri djevojčice silovana je do 18,5 godina. 39% ispitanika u istraživanju Rape in America bilo je tijekom života silovano više od dva puta.

Rukovodeći se definicijom silovanja koja uključuje pod taj pojam nasilni vaginalni, oralni i analni seks, organizacija National Violence Against Women Survey utvrdila je da 1 od 6 žena u U.S. i 1 od 33 U.S. muškarca imalo iskustva sa pokušajem silovanja ili sa silovanjem bilo u djetinjstvu ili u odrasloj dobi. Isti izvor navodi da je prosječno 1.5 milun žena godišnje silovan od strane intimnog partnera u SAD-u (Kilpatrick, 2000).

Prezentirani pokazatelji iz američke literature prema autorici Petter (1998) samo su jedan mali dio nasilničkog kriminaliteta u SAD-u. Naime, ista autorica navodi da seksualni napadi predstavljaju 5,5% od ukupno prijavljenog nasilničkog kriminaliteta u SAD-u tijekom 1994.godine. Nadalje, pokazatelji navode da je 1 od 6 žena silovana tijekom života, te da su gotovo polovica žrtava adolescenti. Jedna od 500 žena silovana je tijekom trudnoće. Svake godine više od 60 000 silovanja počinjena su na štetu žena starijih od 50 godina.

Pokazatelje da su američke žene 8 puta češće silovane od europskih, i 26 puta češće od žena u Japanu iznosi Senate Juridiciary Committee Report on Sexual Assault (1991).

1.3. Stavovi i mitovi vezani uz silovanje

Nekoliko je sociokulturoloških čimbenika koji doprinose činjenju i prevladavaju u seksualnim napadajima. Neki od njih su prihvaćanje povećanja nasilja u interpersonalnim odnosima, neprijateljski stereotipi partnerskih odnosa, velik utjecaj mitova o silovanju, stereotipi vezani na uloge spolova.

Mitovi vezani za silovanje najčešće uključuju slijedeća vjerovanja: samo žena može biti silovana, žrtva koja se brani ne može biti silovana, "ne" uvijek ne znači "ne", "dobrim" djevojkama ne događa

se silovanje, ili žena je sama to tražila. Svako od ovih vjerovanja vode u zbunjujuće stavove, emocije i ponašanja i kod žrtve i kod počinitelja. (Schwartz, 1991).

Popularna slika o silovanjima naglašava nasilje muškaraca koji se pojavljuje niotkuda i ostvaruju svoje potisnute seksualne želje silovanjem neke žrtve. O okviru ovakvog kulturalnog stava ističe se:

- muška dominacija i ženska ranjivost
- ideja da je ženino tijelo u vlasništvu muškarca, kao i bilo koja druga imovina, koja može biti oduzeta od onoga kome pripada
- mišljenje da se "dobra" žena mora braniti po bilo kakvoj cijeni
- ideja da muškarci ne moraju upotrijebiti silu u svrhu dobivanja seksualnog vlasništva žene, jer su naučeni da to dobiju i na drugi način

Izgleda da u svijetu još uvijek prevladavaju sljedeći stavovi:

- muškarac silovanjem dokazuje svoju muškost
- od žena se traži da prihvate niže pozicije u društvu i da se prilagodavaju zahtjevima muškaraca
- kulturna slika muškosti podržava ideju muškarca koji je dominantan, snažan, aktivan, on je taj koji započinje seksualnu interakciju, a žena je slaba, pasivna i submisivna
- oblik zabavljanja muškarca je i silovanje. Žena mora prihvatiti svoju ulogu poslušnog, popustljivog, zadivljenog pasivnog partnera
- muškarci kroz seks pa i silovanje demonstriraju svoju neovisnost
- od muškarca se očekuje da bude inicijator seksualne igre, a od žene objekt što ga treba pobijediti
- odbijeni (i naravno uvrijeđeni muškarac) teško se zaustavlja (osobito ako je pod utjecajem alkohola) na točki gdje on misli da mu je muškost dovedena u pitanje

U nekim zemljama i nekim sredinama, a obzirom na prijelaz iz 20. u 21.stoljeće neki stavovi djeluju kao anakronizam, primjerice:

- neke žene trebaju biti silovane jer iskaču iz prosjeka, nisu pasivne i submisivne pa ih se stoga treba podsjetiti na njihovo mjesto u društvu u odnosu na muškarce
- neke žene pak treba silovati zato jer pokazuju preveliku submisivnost pa ih svaki muškarac može silovati; kada žena kaže ne to znači da; sve žene zapravo žele biti silovane (Modly, 1996).

1.4. Kazneno pravni pojam silovanja

Sa kazneno pravnog stajališta interes o inkriminiranju ponašanja kojima se zadire u sferu spolnosti i nečije intime nasilništvom i agresivnošću, prisutan je u većini društava od samih početaka kaznenog prava. Kroz povijest utjecajem napretka i razvoja društva mijenjali su se i stavovi čovjeka u sferi seksualnog život, a time i odredbe ondašnjih zakona.

Danas kaznenim djelima protiv spolne slobode i spolnog ćudoređa štiti se sloboda odlučivanja u spolnom životu i spolni moral, te Kazneni zakon Republike Hrvatske inkriminira ponašanja protiv rečenih sloboda u Glavi XIV. Motiv ovih kaznenih djela je zadovoljavanje spolnog nagona, koje je po red činjenice da je u značajnoj mjeri genetski determiniran, uvelike i društveno uvjetovan. Razvojem društva mijenjaju se i shvaćanja o tome što je u sferi seksualiteta prihvatljivo, a što nije. Tako dolazimo do pojma spolni moral. Shvaćanja o tome što je spolno moralno a što nije utječu i na zakonodavca da određene aktivnosti vezane na spolnost kriminalizira ili ne.

Može se reći da su danas relacije između prava i morala takve, da pravne norme nisu u konfliktu s normama morala. I pravo i moral imaju istu genezu, naime, stvara ih društvo i služe normama društva (Modly, 1996).

Prema Kaznenom zakonu Republike Hrvatske (1998) spolni odnošaj bitan je element više kaznenih djela iz razmatrane skupine. Međutim, novost u našem kaznenom zakonodavstvu je spolna radnja izjednačena sa spolnim odnošajem. Pod time se podrazumijevaju ostale imisije kojima je cilj zadovoljenje spolnog nagona, a slične su, po modalitetu izvedbe i po stvarnim učincima za počinitelja, imisiji koja je odlika spolnog odnošaja, primjerice coitus per anum, kod kojeg počinitelj može biti i muška i ženska osoba, zatim immisio in os i cunilingus.

Kazneno djelo silovanja opisano je u članku 188. Kaznenog zakona, a njime se inkriminira spolni odnošaj ili s njime izjednačena spolna radnja koja se počini u okolnostima uporabe sile ili prijetnje da će izravno napasti na život ili tijelo žrtve, ili na život ili tijelo njoj bliske osobe. U stavcima ovog članka posebno su razrađeni kvalificirani oblici kaznenog djela koji se odnose na način izvršenja ili posljedice koja je nastupila izvršenjem, odnosno dob žrtve.

1.4.1. Način izvršenja kaznenog djela silovanja

Počinitelj kaznenog djela može biti muška ili ženska osoba. Objekt kaznenog djela je sloboda odlučivanja u području spolnosti. Sila i prijetnja su obilježja djela. U slučaju njihovog nepostojanja ne-

ma niti kaznenog djela. Silovanje svrstavamo u skupinu "nepravih" složenih kaznenih djela, upravo zbog toga što spolni odnošaj ili s njime izjednačene spolne radnje nisu same za sebe kažnjive. Neposrednost napada koji karakterizira silovanje pretpostavlja istodobnost napada s poduzimanjem spolnog odnošaja ili s njime izjednačene spolne radnje. Takav slučaj neće postojati kada do toga dođe nakon što je prestao napad izražen silom ili prijetnjom ili se prijeti napadom koji će kasnije nastupiti. Otpor kojeg pruža žrtva mora biti ozbiljan, što znači da se njime izražava nedvosmislena odluka o protivljenju spolnom odnošaju ili s njime izjednačenoj spolnoj radnji s određenom osobom. Žrtva može biti muška ili ženska osoba, pa i onda kada počinitelj s njome živi u braku, bračnoj zajednici ili u izvanbračnoj zajednici.

Kada iz osnovnog djela silovanja nastupe sljedeće posljedice radi se o kvalificiranom obliku:

1. djelo je počinjeno na osobito okrutan način
2. djelo je počinjeno na osobito ponižavajući način
3. istom prilikom počinjeno je više silovanja od više osoba
4. ako nastupi teška tjelesna povreda ili smrt osobe
5. ako je izazvana trudnoća ženske osobe

Zbog značajnosti koje sila i prijetnja kao elementi kaznenog djela silovanja imaju kod razjašnjavanja same pojave, rečene elemente detaljnije opisujemo.

Sila može biti apsolutna (materijalna) ili psihička (moralna). Apsolutna sila je upotreba fizičke snage protiv neke osobe. S njom su izjednačeni hipnoze, alkohola, omamljujućih ili sličnih načina kako bi se netko protiv svoje volje doveo u nesvjesno stanje ili onesposobio za otpor. Bitno je za apsolutnu silu da je riječ o neodoljivoj fizičkoj sili zbog koje je prinudena osoba lišena mogućnosti da stvori ili ostvari volju.

Psihička sila jest uporaba fizičke snage kojom se djeluje na stvaranje volje kod prinudene osobe u određenom pravcu. Psihička sila može biti primjenjiva neposredno na život ili tijelo, ili posredno kad se stavlja u izgled neposredni napad na život ili tijelo žrtvi bliske osobe. Za razliku od apsolutne psihičke sile nije neodoljiva. Ona se sastoji u izboru između dva neposredno prijeteća zla.

Prijetnja mora biti također neposredna usmjeren na život ili tijelo sa svrhom slamanja otpora radi obljube. Prijetnja znači stavljanje u izgled nekog zla radi utjecaja na volju napadnute osobe. Tu se sila još ne primjenjuje kao kod psihičke sile, već se stavlja u izgled. Mora se raditi o kvalificiranoj prijetnji, tj. prijetnji određenim zlom neposrednim napadom na život ili tijelo radi prisile na obljubu.

Kada su u funkciji izvršenja kaznenog djela silovanja a da bi bila relevantna u kaznenopravnom smislu, rečena sredstva prinude trebaju se primjenjivati pod određenim uvjetima. Uvijek je osobito važno utvrditi intenzitet prinude. O tome ovisi određivanje granica između obljube uz pristanak i obljube protiv volje. Intenzitet, odnosno ozbiljnost neophodni su atributi sile ili prijetnje prilikom silovanja, zato se izuzetna pažnja posvećuje dokazivanju tih okolnosti (Modly, 1996).

1.4.2. Tipovi silovanja

Izučavanje pojedinih vrsta silovanja i njihova grupiranja ovisno o određenim čimbenicima, provode se poradi lakšeg izučavanja fenomena motiva, modusa izvršenja, odnosa počinitelja i žrtve, spola i sl. Najčešća podjela odnosi se na kategoriziranje silovanja s obzirom na motiv počinitelja.

Silovanje je uvijek čin agresivnosti i nasilja zato se može podijeliti na: silovanja iz ljutnje, silovanje zbog moći, sadističko silovanje.

Silovanje iz ljutnje je tip silovanja gdje je motiv počinitelju ispražnjavanje ljutnje i loših osjećaja. Ovaj tip počinitelja napada svoje žrtve a karakteristike tog napad su fizička brutalnost, prekoračenje potrebne sile za savladavanje otpora žrtve. Njegov cilj je fizički povrijediti žrtvu, seks postaje njegovo oružje, a silovanje konačni oblik manifestiranja ljutnje.

U drugom tipu silovanja moć je dominantan motiv za počinitelja. Kod ove vrste napada počiniteljev cilj nije povrijediti žrtvu već posjedovati ju seksualno. Seksualnost postaje sredstvo kojim počinitelj kompenzira neispunjene potisnute osjećaje moći, kontrole, autoriteta, snage i sl. Često počinitelji ove vrste silovanja poriču da je spolni odnos bio nasilan, jer su uvjereni da je žrtva s njima uživala i da ih je seksualno željela.

Sadističko silovanje je seksualna transformacija počiniteljeve ljutnje i moći u nešto što je za njega erotsko. Cilj počinitelji ovog tipa silovanja je zlostavljati žrtve kako bi uživali u njihovoj patnji, bespomoćnosti, mučenju, boli i strahu (www.danet.wicip.org)

Autorica Cowan (2000) govori o četiri tipa silovanja čija različitost je u stupnju međuljudskih odnosa između žrtve i počinitelja, koji se protežu od potpunog nepoznavanja do vrlo bliske ljubavne veze. Tako razlikuje silovanje od strane potpunog stranca, silovanje poznanika, silovanje na izlasku s mladićem, silovanje partnera. Naglašava da je silovanje od strane poznanika najučestaliji oblik silovanja i da se ovaj tip silovanja događa između 80% do 90%. Istraživanje provedeno na uzorku od 3000 studentica pokazalo je da je 84% seksualno napad-

nutih studentica bilo silovano od strane poznanika i da ih je 57% bilo silovano u vrijeme izlaska sa mladićem. Silovanja na izlasku s mladićem i partnerska silovanja često se nazivaju "skrivena silovanja" jer se najčešće na njih gleda s nedovoljnom ozbiljnošću, rijetko se prijavljuju a kada se i prijave teško se procesuiraju.

Kao posebnost izvršenja kaznenog djela silovanja ističemo u literaturi sve prisutnije muško silovanje i etničko silovanje.

Prema Pino (1999) muško silovanje kao kazneno djelo vrlo je malo proučavano, možda iz razloga što ga se doživljava kao aberaciju zatvorske populacije ili kao oblik nasilništva u homoseksualnoj subkulturi. Muške žrtve mogu doživjeti i biti silovane čak s većim ponižavanjem nego ženske žrtve. Isto kao i kod ženskih žrtava, kod muškaraca se javlja emocionalna trauma koja uzrokuje konfuznost i odbijanje prijavljivanja.

Etnička silovanja događaju se najčešće u ratu. Može se reći da je riječ o specifičnom obliku "etničkog čišćenja" kroz reprodukciju koja blati. Taj način "čišćenja" silovanjem ima zapravo ulogu zaprljati. Po tome se on potpuno suprotstavlja nacističkom eugenizmu koji je pribjegavao politici ubijanja, ali sa suprotnim ciljem, tj. osigurati čistoću rase. Ova silovanja više nego druga, uništavaju individualnost svake žrtve, uništavaju njenu ljubavnu sposobnost, doživotno ju traumatiziraju. Osim unutarnjeg uništenja dolazi i do iskvarenosti njihovog cjelokupnog odnosa prema svijetu, konačnim srozavanjem njihovih ne samo osjećajnih, nego i obiteljskih i društvenih odnosa, a što ih čini osobama potpuno razvlaštenim od samih sebe (Modly, 1996).

1.5. Neke karakteristike žrtva silovanja

Prema Pospišil-Završki (1983) kod svakog čovjeka postoji do određenog stupnja nesvjesna viktimizirajuća receptivnost. Prelazi li viktimizirajući potencijal normalnu granicu, stižemo do viktimizirajućeg determinizma. Slaba točka pojedinca koja ih dovodi u stanje da postanu žrtve ne mora se neophodno nalaziti na području psihičke datosti, već se može nalaziti na biološkom ili sociološkom području.

Ovisno o stajalištu s kojeg motrimo žrtvu, uzroci i sklonosti da se postane žrtvom nalaze se, na biološkom, sociološkom ili psihološkom planu ličnosti.

Rizici da se postane žrtvom silovanja usko su povezani uz faktore koji određuju izbor žrtve i faktora koji tomu doprinose. U svakodnevnoj praksi kriminalisti si postavljaju sljedeće pitanje: odlučuje li puki slučaj tko će postati žrtva silovanja ili postoje neki neodređeni faktori koji utječu na taj izbor?

Kriminalistička praksa pokazuje da je relativno mali broj žrtava izabran slučajno. Isto tako izgleda da rizici da se postane žrtvom silovanja u ženskoj populaciji nisu podjednako raspoređeni. Riječ je o tzv. viktimgenim predispozicijama, karakterističnim crtama ili posebnim osobinama koje čine neku ženu izloženijom ili manje zaštićenom, stalno ili povremeno, od drugih da postane žrtva tzv. latentne žrtve

Uloga koju žrtva ima često zavisi od njenih osobnih predispozicija, jer stav, ponašanje i postupci žrtve nerazdvojno su povezani s karakterističnim crtama njezine ličnosti. Opasne situacije koje pripremaju silovanje nerijetko su uzrokovane ponašanjem žrtve. U svezi s navedenim ipak smatramo neosnovanim stavove nekih branitelja koji na sudu ističu da odrasla žena u slučaju jednog napadača može izbjeći napad. Pri tome se treba voditi računa o općem psihičkom stanju žrtve, ako i o tome da žene u mladosti nisu odgojno usmjerene na mjere samozaštite (Modly, 1996).

1.6. Neke karakteristike počinitelja silovanja

Znanstvena istraživanja promijenila su sliku o silovateljima koja ih je dugi niz godina oslikavala kao osobe poremećenih seksualnih nagona, sa teškim psihičkim i mentalnim poremećajima.

Prema Petter (1998), silovatelji uglavnom nisu mentalno bolesne osobe, psihotičari ili bludničari. To su obično osobe koje su neuspješne u socijalnim kontaktima, koji pokazuju značajnu nesigurnost, i koji imaju malo samopoštovanja. Silovatelje autorica dijeli u tri kategorije: silovatelj motiviran potrebom za dominacijom, silovatelj motiviran ljutnjom i sadistički silovatelj.

Silovatelji motivirani potrebom za moći čine 55% svih silovatelja. Oni obično napadaju osobe njihove starosne dobi, silovanje čine s umišljajem, koristeći bliskost s žrtvom, a pri samom silovanju koriste silu tek minimalno.

Oko 40% je silovatelja koji su motivirani ljutnjom. U suprotnosti su sa prethodnim tipom silovatelja, jer su njihova ciljana skupina vrlo mlade ili vrlo stare osobe. Prilikom silovanja primjenjuju izuzetno veliku silu koja rezultira fizičkim povredama žrtve.

Sadistički silovatelji čine 5% ukupnog broja silovatelja. Njihovi zločini uglavnom su unaprijed planirani, vrlo su opasni i žrtve često puta ne prežive napad. Cilj im je mučenjem i izživljavanjem nad žrtvama postići erotsku satisfakciju.

Brojni autori koji se bave izučavanjem karakteristika počinitelja silovanja došli su do vrlo

sličnih rezultata vezano na opće karakteristike počinitelja, kao što su primjerice, dob, obrazovni, socioekonomski status, bračno stanje, sklonost alkoholu i drogi, ranija prijavljivanost. Na ovom području usporedili smo rezultate stranih istraživanja sa rezultatima jednog domaćeg istraživanja, te je moguće izvesti zaključak da se počinitelji po svojim općim karakteristikama ne razlikuju.

Rezultati istraživanja (Puškarić, 1991) čiji je cilj bio raščlaniti raspoložive psiho-socijalne značajke osobnosti forenzičke populacije počinitelja silovanja i njihovih obitelji, a koje je provedeno na populaciji od 22 počinitelja, kojima je izrečena sigurnosna mjera obaveznog psihijatrijskog liječenja i čuvanja u Kliničkoj psihijatrijskoj bolnici Vrapče u Zagrebu, komparirani su sa rezultatima stranih autora.

- a) Dijagnostička analiza srodnika - 6 srodnika počinitelja (50%) su ovisnici o alkoholu, 3 srodnika (25%) su psihički bolesnici, 2 srodnika (16,67%) su osobe s poremećajima ličnosti - kod 10 počinitelja silovanja (54,55%) nije se mogla provesti dijagnostička analiza srodnika; (Puškarić, 1991)
- b) Školska sprema počinitelja - 11 počinitelja (50%) je sa nezavršenom osnovnom školom, 6 (27, 27%) je počinitelja sa zanatom ili nekom drugom srednjom školom, 2 (9,09%) počinitelja su sa višom školom ili fakultetom, 2 (9,09%) su počinitelja kaznenog djela silovanja bez škole (Puškarić, 1991);
  - Garvey (1998) je također kao i prethodno navedeni autori utvrdio da većina silovatelja posjeduje srednjoškolsko obrazovanje,
- c) Bračno stanje - 12 (54,54%) počinitelja je neoženjeno, 7 (31,82%) je oženjeno, 3 (13,64%) su razvedena, dok među počiniteljima kaznenog djela nema niti jednog udovca (Puškarić, 1991);
  - Garvey (1998) je utvrdio da čak 63,5% počinitelja živi sa roditeljima ili rodbinom, što je također potvrda o njihovoj nesposobnosti ostvarivati osobne veze, ali i ovisnosti o ljudima koji ih prihvaćaju. Velik postotak neoženjenih počinitelja ukazuje da je većina njih zastrašena bilo kakvom vezom i obavezama. Čak i oni koji su bili oženjeni samo 38,1% ostalo ih je u braku. Većina počinitelja je zbog te socijalne izolacije bila seksualno deprivirana.
- d) Odnos počinitelja prema alkoholu - 60% počinitelja kaznenog djela silovanja konzumira alkohol, dok je sindrom ovisnosti prisutan kod (45,45%) počinitelja (Puškarić, 1991);

- Garvey (1998) je iznio podatak koji ukazuje da su gotovo svi počinitelji u vrijeme počinjenja kaznenog djela bili svijesni svojih radnji i da ih 77,8% nije bilo pod utjecajem bilo kakve droge, govori da su počinitelji znali što rade, te da su bili uračunljivi. Počinitelji koji su u prošlosti i sami bili spolno zlostavljani i koji su imali probleme sa mentalnim zdravljem, većina ih je alkoholičara ili narkomana, što ukazuje na njihovu izraženu neodgovornost i pomanjkanje samokontrole.

1.7. Uzroci povreda kod žena nakon fizičkog napada: Uloga samoobrane

Istraživanje koje je provela Thopson sa suradnicima (1999) pokazalo je da fizičko nasilje protiv žena godišnje u SAD-u rezultira sa više od 5000 umorstava i 1 milion povreda različitih kategorije. Podaci su uzeti iz američkog istraživačkog centra National Crime Victimization Survey, a prikupljeni su u razdoblju od 1992 do 1995. godine. Cilj istraživanja bio je ispitati relacije između rizika povreda i uporabe samoobrane u vrijeme samog napada. Istraživanje je također ispitalo koji je oblik samozaštite najpogodniji u situaciji napada, te je mjerio koliko vremena je trebalo žrtvi da se počne braniti nakon što joj je nanosena povreda.

Uzorak je činilo 3206 incidenata koji su se dogodili od 1993. do 1995. godine u kojima su se žene starije od 12 godina žalile na pokušaje ili dovršena djela fizičkog zlostavljanja. Fizičko nasilje prema NCVS definirano je kao protuzakoniti fizički napad, ili prijetnja napadom. U ovaj uzorak nisu potpale kategorije seksualnog nasilja i razbojništava, a također u uzorak nisu ušli događaji gdje je počinitelj bio ženskog spola. Žrtve koje su u rečenom razdoblju doživjele više od jednog napada izjašnjavale su se samo o vremenski najbližem događaju.

Rezultati dobiveni ovim istraživanjem pokazali su da je od 3206 napada u 29% slučajeva završilo povredama žrtve. U većini napada žrtve su se branile za vrijeme događaja (74%), u 6% slučajeva samoobrana je nastupila tek kada su povrede nanosene.

Sljedeći podaci odnose se samo na onih 29% slučajeva u kojima je žrtva bila povrijeđena. Kada se promatra dob žrtava podaci pokazuju da su najugroženije bile žene starosti između 18 i 34 godine njih je u uzorku bilo 52%, između 12 i 17 godina 13%, a iznad 35 godina bilo je 35% žrtava.

Sa srednjoškolskim obrazovanjem bilo je 72%, a sa nezavršenom srednjom školom 28% žrtava.

Promatrajući bračni status najviše je bilo neudanih žena njih 41%, sa 28% participiraju žene u braku, 18% bilo je rastavljenih žrtava, a ostali uzo-

rak sa niskim postocima činile su udovice i žene koje žive odvojeno od partnera.

Prema etničkoj i rasnoj pripadnosti 78% bilo je bjelkinja, 13% crnkinja, 7% hispanjolki i 2% ostalih.

U 46% slučajeva žrtve su živjele u provincijskim naseljima, 36% u urbanim sredinama, a 18% na selu.

Samoobrana je korištena u 74% slučajeva a u 26% slučajeva žrtva se bez obzira na povrede nije branila.

Podaci koji se odnose na počinitelje fizičkog nasilja na ženama pokazuju da je najveći broj počinitelja njih 48% starosti više od 30 godina, 36% ih je između 18 i 29 godina starosti, a 16% ispod 18 godina. 70% je bijelaca, 23% crnaca i 7% ostalih rasa. Čak 79% počinitelja nije u vrijeme napada koristilo oružje, 14% koristilo je hladno oružje, a 7% vatreno oružje.

Vezano na odnose između žrtve i počinitelja iz pokazatelja je vidljivo da je najveći broj (36%) intiman partner, podjednaki broj (21%) je u odnosu na žrtvu bilo stranaca i povremenih poznanika, 16% daljnjih poznanika i 7% članova obitelji.

U 52% slučajeva za žrtvu je to bio prvi napad, a u 48% slučajeva ponovljeno fizičko zlostavljanje.

Temeljem znanstvenih metoda korištenih u interpretaciji podataka zaključeno je da su samoobrana, međuljudski odnos između žrtve i počinitelja, obrazovanje žrtve i oružje koje napadač koristi pojmovi koji se moraju uvažavati kod predviđanja rizika povreda. Nadalje, zaključuju da je vjerojatnost od povreda manja kod žena koje se brani u trenutku napada, odnosno da su češće povrijeđene žene koje se ne brane ili se brane već kada im je nanosena povreda. Zaključeno je da ovi podaci nisu u skladu s ranijim istraživanjima u kojima je bilo izneseno da je žena u većem riziku od povreda ako se tijekom napada brani.

1.8. Vjerovanja vezana uz uzroke silovanja

Cilj istraživanja autorice Cowan (2000) bio je istražiti uzroke silovanja, kažnjavanja i tretmana počinitelj četiri vrste silovanja (silovanje od strane nepoznate osobe, poznanika, silovanje na izlasku i silovanje partnera).

Uzorak u ovom istraživanju činilo je 376 studenata od kojih je 200 bilo žena i 168 muškaraca dok ostali nisu odredili svoj spol. Svaki ispitanik dobio je jedan opis događaja s time da su postojala četiri opisa silovanja zbog četiri tipa silovanja. U samom opisu o događaju se nije govorilo kao o silovanju, tako da su nakon čitanja ispitanici odgovarali da je za njih opisani događaj bio silovanje.

Samo 2 ispitanika odgovorila su da nije dok je 374 ispitanika svoje priče opisalo silovanjima. Nakon čitanja ispitanicima su bile ponudene 32 varijable u skladu s postavljenim ciljem istraživanja.

Dobiveni rezultati pokazuju da postoji razlika između različitih vrsta silovanja i uočenih uzroka od strane ženskih ispitanica koje snažno povezuju partnersko silovanje i silovanje na izlasku sa patologijom muškarca. Za ženske ispitanice najpoznatiji je mit koji govori o tome da žrtva mora šutjeti, ne prigovarati silovatelju, te da mora otprijeti silovanje. Iste su primijetile da je samokrivljenje žrtve češće kod silovanja partera ili mladića, što je i povezano s činjenicom da se takova silovanja rjeđe prijavljuju i procesuiraju, nego ona gdje je silovatelj bio stranac.

Pokazatelji nisu potvrdili hipotezu da je uzrok silovanja od strane nepoznate osobe muškarčeva patologija, naime ispitanici su se izjasnili da je patologija još više kao uzrok izražena kod silovanja na izlasku i silovanja od strane poznanika.

Muški ispitanici preporučili su stroži tretman za silovatelje poznanica, dok su ženski ispitanici tražili stroži tretman za silovatelje koji su djelo počinili na izlasku sa žrtvom.

1.9. Spolne razlike u prijavljivanju silovanja

Američki istraživački centar National Crime and Victimization Survey (NCVS) radio je istraživanje na uzorku od 897 ispitanika koji su u razdoblju od 1979. do 1987. godine bili žrtve silovanja (od rečenog broja 81 ispitanik bio je muškog spola). Cilj istraživanja bio je ispitati i usporediti prijave silovanja koje su bile podnesene od strane muškaraca i žena (Pino, 1999).

Deskriptivni podaci govore da su žrtve oba spola imale podjednaki socioekonomski status. Većina žrtava bilo je bijelaca, mlade dobi koji nisu bili u braku. Muške žrtve češće su bile zaposlene i oženjene u vrijeme silovanja, nego žene. Nadalje podjednaki rezultati dobiveni su u oba spola vezano na sljedeće situacije: češće su silovani u urbanim sredinama (93%), silovatelji su u 66% bili bijelci, silovatelji su u oba spola češće bili stariji od 18 godina (92%), oba spola podjednako su bila ugrožena povredama (80%), te su tražili medicinsku pomoć (50%).

Muškarci su češće nego žene bili silovani tijekom dana, od strane više silovatelja, uz prisustvo oružja, češće su silovani na javnom mjestu, i češće od strane nepoznatih napadača silovatelja. Muškarci su rjeđe bili silovani kod kuće, više je bilo dovršenih silovanja, te su se rjeđe mogli obraniti od napadača. Nadalje, muškarci su rjeđe prijavljivali silo-

vanja, oba spola češće su prijavljivali silovanje kada su im za vrijeme silovanja nanesene povrede od strane napadača.

Multivarijantna analiza pokazala je da žene više od 1,5 puta prijavljuju silovanja od muškaraca.

1.10. Penološko motrište

S penološkog motrišta uvažava se mišljenje da tretman počinitelja kaznenih djela počinje već prvim kontaktom počinitelja sa zakonom, odnosno, tretman počinje od policije koja otkrije počinitelja, pa preko sudskog postupka, do tretmana u penalnoj ustanovi.

U domaćoj literaturi izostalo je istraživanje u kojem bi se izučavale karakteristike počinitelja, žrtve, načina izvršenja kaznenog djela, te situacija u kojima dolazi do silovanja, a kojim bi se došlo do eventualnih spoznaja koju vrstu kazne primijeniti prema određenom počinitelju. Nadalje, s kriminalističkog aspekta, također postoji potreba za izučavanjem navedene problematike, iz razloga unaprjeđenja rada policije, prije svega kod otkrivanja identiteta počinitelja, ali i poslova vezanih na prikupljanje dokaza, bitnih za daljnji kazneni postupak. Za pretpostaviti je da bi određene znanstvene spoznaje doprinijele podizanju kvalitete kaznenih spisa, čija posljedica bi se zasigurno odrazila i u samoj sudskoj odluci kod izbora vrste sankcija.

Novo hrvatsko kazneno zakonodavstvo uz primijene o visini kazne, nije donijelo nikakve promijene vezane na vrstu sankcija koje se određuju počiniteljima seksualnih delikata. Iako je od strane određenih stručnjaka postojala inicijativa koja je upućivala kritiku postojećim sankcijama i zahtijevala da se uz postojeće uvedu i alternativne sankcije, konkretno, poseban tretman seksualnih počinitelja, takvi prijedlozi nisu uvaženi. Prema Kaznenom zakonu Republike Hrvatske (1998) sigurnosna mjera obaveznog psihijatrijskog liječenja uz čuvanje u zdravstvenoj ustanovi može se primijeniti samo prema počinitelju koji je kazneno djelo počinio u stanju smanjene ubrojivosti.

O potrebi primjene terapijskih tretmana dovoljno govori podatak da počinitelji seksualnih delikata koji su prošli terapijski tretman ponove djelo u 5-7 % slučajeva, dok oni počinitelji koji nisu prošli tretman ponove djelo u najmanje 80% slučajeva (Jerkov, 2000).

Počinitelji seksualnih delikata imaju različite potrebe za terapijom, koje pri planiranju terapije valja ustanoviti posebnim dijagnostičkim testiranjem, a pri provedbi terapije stalno provjeravati. Potpuni tretman počinitelja spolnih delikata je svaki oblik intervencije osmišljen u cilju prevencije ili smanjenja rizika od specijalnog povrata. Osnovni

cilj tretmana je postizanje kontrole i to unutrašnje kontrole nad počiniteljem ili vanjske kontrole od strane društva, koja će spriječiti počinitelja da ponovi djelo, smještavanjem u kaznene ustanove.

Navodimo nekoliko vrsta tretmana kojima je cilj postizanje kontrole nad počiniteljevim ponašanjem

1. Kemoterapija različitim antiandrogeničnim hormonima koji imaju ublažavajući efekt na spolnu agresivnost i povećavaju samoregulaciju spolnog ponašanja. Upotreba ovih hormona još je u eksperimentalnoj fazi ali dosadašnji rezultati upućuju na značajnu mogućnost kontrole antisocijalnog spolnog ponašanja.
2. Modifikacija ponašanja putem različitih vježbi uvjetovanja s ciljem smanjivanja doživljaja spolnog uzbuđenja. Pokušava se promijeniti počinitelje spolne sklonosti. Iako se u laboratorijskim uvjetima može vidjeti kako je ova bihevijoralna terapija uspješna, nije utvrđeno koliko se ove promjene zapravo prenose i u realne uvjete, odnosno ne laboratorijske situacije.
3. Psihoterapija različitim pristupima temeljenim na psihodinamskom pristupu prema kojem je spolno zlostavljanje simptom unutrašnjih emocionalnih sukoba koji se mogu razriješiti kroz postizanje svjesnosti i bolje razumijevanje stvarnih, prikrivenih problema. Očekuje se da počinitelj kroz introspekciju postigne bolju kontrolu nad svojim spolno neprikladnim ponašanjem.
4. Psihosocijalno obrazovanje s kombinacijom re-educacije, resocijalizacije i savjetovanja. Cilj je uputiti počinitelja na životne poteškoće koje su ga odvele do ovakvog ponašanja, te pronalaženje načina izbjegavanja takvih stresnih situacija odnosno razvijanje prikladnijih vještina suočavanja s takvim situacijama. Također, cilj je i prepoznavanje ranih znakova i obilježja koje ga dovode do neprikladnog ponašanja i upućuju na to da će ponoviti djelo.
5. Društveno kažnjavanje počinitelja seksualnih delikata smještajem u kaznene ustanove s ciljem fizičkog onemogućavanja da ponovi svoje djelo i promijeni ponašanje. Iako društvo kažnjava počinitelje iz drugih razloga, promjena ponašanja jest jedan od ciljeva, no ne postoji ništa u samoj činjenici života u zatvoru što može promijeniti prirodu spolne orijentacije ili povećati sposobnost odupiranja da se ponaša na temelju neprikladnih spolnih iskušenja (Berlin, Krout, 1986).

Postotak povrata seksualnih počinitelja smatrao se vrlo niskim. Niski postotak po procjenama iz prošlosti imaju svoje razloge u tome da je pri prosudbi postotka povrata uzeto samo područje po-

znatog kriminaliteta. Još uvijek neki stručnjaci smatraju postotak povrata počinitelja seksualnih delikata relativno mali, iako je generalno shvaćanje da je taj postotak vrlo visok. Kao razlog te deskripcije navode slijedeće:

- nepoznavanje razlika između generičkog i socijalnog povrata;
- veliki interes medija za počinitelje seksualnih delikata, a posebno ako su počinjeni na štetu djece;
- snažna osuda javnosti;
- počinitelji koji čine druge vrste kaznenih djela nisu toliko eksponirani, odnosno ne postoji toliko interes medija i javnosti, npr. počinitelje imovinskih delikata kod kojih je daleko veći povrat od navedenih počinitelja (Grubin, 1999).

1.11. Prevencija

Zbog većih mogućnosti istraživanja i društvenog rada u svijetu su danas poznati mnogi modeli kojima se preveniraju situacije seksualnih napada. Postoje razni oblici samozaštite od kratkih uputa putem medija kako izbjeći takve situacije, raznih grupa podrške, vikend seminara na kojima se dobivaju informacije o kaznenim djelima, o tome tko je napadač, kako se obraniti, pa sve do sportskih treninga na kojima se stječu vještine kako se u kritičnoj situaciji obraniti.

Bitno je reći da se seksualni napad može dogoditi svakoj ženi bez obzira na godine, socioekonomski status, te se često naglašava da je svaka žena, ali i muškarac, potencijalna žrtva. Ta svjesnost uvelike može reducirati situacije u kojoj netko može postati žrtva.

Cilj samozaštite je da se prepoznaju i izbjegnu neke kritične situacije, pa se iz tog razloga tiskaju publikacije sa sljedećim sadržajem:

- često se silovanja događaju u okvirima situacijskih delikata (sama situacija dovede do kaznenog djela bez planiranja) zato je dobro da kada ženi postane neugodno (npr. partner viče na nju, perverznan je ili sl.) takvu osobu odmah napusti bez razmišljanja hoće li povrijediti njegove osjećaje;
- dobro je uvijek nekome reći s kime se izlazi i gdje.

Upozorenja se nadalje mogu grupirati vezano na pojedine situacije:

- uvijek je dobro imati zatvorene prozore i vrata u automobilu
- ako Vas netko prati u vožnji, ostanite u autu zaključani i čekajte priliku da se dovezete do kuća gdje možete dozvati pomoć

- kod noćnih parkiranja birajte mjesta koja su osvijetljena i na kojima ima ljudi
- prije nego uđete u auto provjerite da li je prazan
- na ulici pratite što se događa oko vas pogotovo noću, izbjegavajte hodati uz zidove kuća ili haustora kako bi izbjegli da vas netko ne potegne u unutrašnjost kuće
- ne stopirajte
- kad vas netko doveze pred kuću zamolite ga da pričeka dok ne uđete u stan
- u kući obavezno zaključajte vrata i prozore
- nikad ne otvarajte vrata odmah nakon kucanja, zahtijevajte da vam se posjetitelj predstavi
- budite oprezni u stambenim prostorijama kao što su praonice, garaže, uredi nakon radnog vremena
- upoznajte se sa susjedima kako biste se imali kome obratiti za pomoć (www.ncpc.org)

Iz rečenog proizlazi da se koncepcija žene kao legitimne mete silovanja uklapa u dominantno mišljenje da prevencija silovanja ovisi o ženi koja mijenja (mora mijenjati) svoje ponašanje, primjerice u sljedećem pravcu:

- ne prihvaćaj poziv na piće ni od strane poznanika, a kamoli stranca
- ne hodaj sama noću
- ne nosi izazovnu odjeću
- ne posjećuj noćne lokale u kasne sate
- ne iniciraj seksualnu igru ili predigru, ako ne misliš ići do kraja
- ne obećavaj ono što nećeš dati
- ukoliko si žena budi ono što se od tebe očekuje: osjetljiva, čedna, pasivna, ovisna i ispravna, itd. (Modly, 1996).

2. CILJ, HIPOTEZE I METODE RADA

2.1. Ciljevi

Krajnja svrha istraživanja problematike seksualnih delikata je da se sa kriminalističkog i kriminološkog stajališta rasvijetle aspekti koji do sada nisu bili izučavani u našoj zemlji. Sa stajališta kriminalistike svrha je dobiti pokazatelje koji bi se mogli koristiti u dijelu učinkovitijeg otkrivanja počinitelja, prikupljanja dokaza, općenito dobiti pokazatelje koji bi doprinijeli uspješnijem vodenju kriminalističke obrade kod kaznenih djela silovanja. U kriminološkom dijelu svrha je doći do spoznaja koje bi pridonijele izradi korisnih materijala za žrtve u smislu prevencije, zatim rasvjetljavanja,

odnosno prepoznavanja rizičnih situacija, pokretanje socijalnog marketinga za podizanje razine svijesti samozaštiti kod građanstva

Cilj je ispitati povezanost obilježja tijeka izvida sa obilježjima načina izvršenja kaznenog djela silovanja, karakteristikama žrtve, karakteristikama počinitelja i situacijom, zatim obilježja situacije sa karakteristikama žrtve i karakteristikama počinitelja, zatim obilježja situacije sa vremenom, mjestom i načinom izvršenja kaznenog djela. Nadalje, cilj je ispitati postoji li povezanost između vremena prepoznavanja potencijalne opasnosti od strane žrtve sa karakteristikama žrtve, karakteristikama počinitelja i situacijskim obilježjima, ispitati hoće li karakteristike počinitelja i karakteristike žrtve biti povezane sa načinom izvršenja kaznenog djela

2.2. Hipoteze

H1 - obilježja tijeka izvida biti će statistički značajno povezani sa obilježjima načina izvršenja kaznenog djela silovanja, karakteristikama žrtve, karakteristikama počinitelja i situacijom

H2 - obilježja situacije biti će statistički značajno povezana sa karakteristikama žrtve i karakteristikama počinitelja

H3 - obilježja situacije biti će statistički značajno povezana sa vremenom, mjestom i načinom izvršenja kaznenog djela

H4 - vrijeme prepoznavanja potencijalne opasnosti od strane žrtve biti će statistički značajno povezano sa karakteristikama žrtve, karakteristikama počinitelja i situacijskim obilježjima

H5 - karakteristike počinitelja i karakteristike žrtve biti će statistički značajno povezane sa načinom izvršenja kaznenog djela

2.3. Metode rada

2.3.1. Uzorak

Predviđeno je da će u istraživačkom dijelu uzorak činiti oko 500 kaznenih djela silovanja počinjenih u Republici Hrvatskoj u razdoblju od 1999. do 2002. godine.

2.3.2. Instrumenti

Podaci će biti prikupljeni pomoću Upitnika o kaznenom djelu silovanja (autora Martinjak, D., Mikšaj-Todorović, L.J., Dujmović, Z. 2001.)

2.3.3. Metode prikupljanja podataka

Podaci će biti prikupljeni temeljem uvida u kaznene spise, vezane na kaznena djela silovanja, koji se nalaze u policijskim upravama na području Republike Hrvatske.

2.3.4. Metode obrade podataka

Pri obradi podataka koristit će se analiza apsolutnih i relativnih frekvencija na svakoj od ispitivanih varijabli, analiza tablica kontingencije, kano-ničko korelacijskih analiza i analiza varijance, te analiza slučajeva.

Očekivani rezultati

Ovo bi istraživanje trebalo doprinijeti kreiranju programa prevencije silovanja u zajednici, pruživši niz vrijednih podataka na osnovu kojih će biti moguće izraditi djelotvornu strategiju.

LITERATURA

1. American Academy of Pediatrics, Committee on Adolescence, (1994): Sexual assault and the adolescent Pediatrics.761-765
2. Berlin, F. S., Krouth, E. (1986): pedophilia: Diagnostics Concepts Treatment and Ethical Considerations. Haden, D.C. out of harms way: Readings on Child Sexual Abuse, Its prevention and treatment. Phoenix. The Oryx Press.
3. Cowan, G (2000): Beliefs About the Causes of Four Types of Rape. Sex Roles:A Journal of Research.
4. Garvey, D. (1998): Sexual Villainy: A Sex offender Profile.
5. Godišnje izvješće Ministarstva unutarnjih poslova (2000).
6. Grubin, D. (1999): Sex offending against children: Understanding the risk: policing research Series paper 99.
7. Hunter, S.M.,Bentley Cewe, B.R., Mills, J.L.(1997): Police response to crimes of Sexual Assault. A Training Curriculum.
8. Jerkov, M. (2000.): Seksualni delikti na štetu djece i mladih s posebnim osvrtom na šibensko-kninsku županiju, Diplomski rad, MUP, Policijska akademija, Visoka policijska škola, Zagreb.
9. Kazneni Zakon Republike Hrvatske (1998).
10. Kilpatrick, D.G. (2000): Rape and Assault. National Violence Against Women Prevention research Center.
11. Modly, D. (1996): Metodika istraživanja silovanja. Ministarstvo unutarnjih poslova.
12. Petter, L. M. (1998): Management of female sexual assault. American Family Physician.
13. Pino, N.W. (1999): Gender Differences in Rape Reporting. Sex Roles: A Journal of Research.
14. Pospišl-Završki, K (1983): Dosadašnje viktimološkijske spoznaje o žrtvama seksualnih krivičnih djela. Priručnik, 4.
15. Puškarić, R.(1991): Forenzičko-psihijatrijska analiza karakteristika ličnosti počinitelja ubojstava i silovanja i njihovih obitelji. Penološke teme, 6, 1-4, 97-103.
16. Schwartz, I. L. (1991): Sexual violence against women: prevalence, consequences, social factors, and prevention, 363-373.
17. Senate Juridiciary Committee Report on Sexual Assault, 1991.
18. Stop Violence Against Women, NOW Legal Defence Found: 1994.
19. Thompson, M.P., Simon, T.R., Saltzman, L.E., Mercy, J.A. (1999): Epidemiology of Injuries among Women after Physical Assaults: The role of Self-Protective Behaviors. American journal of Epidemiology, 150, 3.
20. www.danet.wicip.org
21. www.npc.org

THE CHARACTERISTICS OF RAPISTS, THEIR VICTIMS, AND THE CONTEXT OF SEXUAL OFFENDING

Summary

The goal of this the criminologic and criminalistic research into sexual offending issues is to cast more light on the aspects of this problem that are rarely studied in our country. Namely, criminalistic research could yield some factors which could be used for more effective offender detecting, evidence collecting and conducting criminalistic investigation.

Futrhermore, it is expected that those factors could contribute creating more efficient self-protection programs, and to rape prevention in general.

In this preliminary paper, the sexual offending is analysed through various definitions and legal concepts, attitudes and myths. Also, several foreign research were presented.

Keywords: rape, sexual offending, prevention